

Stamcelleforskningens dilemma

I USA debatteres til stadighed en række bioetiske problemstillinger omkring abort, eutanasi og stamcelleforskning. Efter at præsident Barack Obama i marts 2009 satte den af præsiden Bush indførte lovgivning – der forbød destruktion af humane fosteranlæg og dermed forskning i stamceller fra disse – ud af kraft og åbnede mulighed for at føderale fonds kunne bidrage økonomisk til en sådan forskning, er især diskussionen om forskning i humane stamceller intensiveret.

Af Hans Thulstrup

Et af de helt store problemer, som forskningen i humane embryonale stamceller – og med den hele samfundet – konfronteres med, er, hvorvidt det er moralsk tilladeligt at benytte stamceller fra fosteranlæg i behandlingen af alvorlige sygdomme, når dette indebærer, at fosteranlæggene går til grunde.

Med bogen *Embryo: A Defense of human Life*¹, bringer de to forfattere Robert P. George² og Christopher Tollefsen³ et vægtigt indlæg i denne debat, idet de her med en række dels rent **videnskabelige** og dels rent **filosofiske** argumenter slår til lyd for, at det menneskelige fosteranlæg bør betragtes som et levende og fuldgyldigt medlem af Homo sapiens arten, blot på et tidligt stade af dets naturlige udvikling, idet foster-

¹ Robert P. George and Christopher Tollefsen, *Embryo, A Defense of Human Life*, Hardcore, januar 2008. Der henvises også til anmeldelse af bogen ved William E. May, *Review Essay of Robert P. George and Christopher Tollefsen, Embryo: A Defense of Human Life* i nettidsskriftet Culture of Life, 30. november 2009.

² Robert P. George er medlem af præsidentens bioetiske råd og professor i retsvidenskab ved Princeton Universitet

³ Christopher Tollefsen er associeret professor i filosofi ved Universitetet i South Carolina

anlægget – med mindre det bliver beskadiget eller destrueret – rummer muligheden for at udvikle sig til et fuldgyldigt og helt menneske. Forfatterne slår således til lyd for, at det menneskelige embryo, det menneskelige fosteranlæg, har krav på samme værdighed og respekt, som det enkelte menneske har.

Dette harmonerer med synspunkter, som er blevet fremlagt i en række dokumenter fra Vatikanet; således eksempelvis i troselærekongregationens vejledning *Donum Vitae* fra 1987 og senest *Dignitas Personae* fra december 2008: ”Mennesket må respekteres og behandles som en person fra det øjeblik, det undfanges. Følgelig må dets rettigheder som person anerkendes fra selvsamme øjeblik; dette indbefatter først og fremmest den ukrænkelige ret til livet, som tilkommer ethvert uskyldigt menneske” (*Dignitas Personae* I,4).

Videnskabsbaserede argumenter imod destruktion af fosteranlæg

Embryonal forskning⁴ har fastslået, at det menneskelige fosteranlæg er at betragte som en komplet, distinkt og unik organisme, der i sig rummer de informationer og den aktive kapacitet, der er nødvendig for at den kan udvikle sig til en moden menneskelig person. For mens kønscellerne (sædcelle og ægcelle) hver for sig kun indeholder 23 kromosomer – og må betragtes som værende dele af henholdsvis mandens og kvindens legeme og som sådanne ikke kan betragtes som værende i besiddelse af nogen egentlig menneskelig identitet – så har zygoten, forstadiet til fosteranlægget – som dannes ved forening af en kønscelle og en ægcelle - 46 kromosomer (23 fra sædcellen og 23 fra ægcellen), hvilket er karakteristisk for den menneskelige organisme. Fosteranlægget er således genetisk komplet, forskellig fra både faderen og moderen, og det udgør en helt separat og unik organisme med alle de karakteristika, som er nødvendige, for at det kan udvikle sig til en menneskelig person.

Filosofiske argumenter imod destruktion af fosteranlæg

Ifølge mange **filosoffer**, er den menneskelige person karakteriseret ved at være i besiddelse af fornuft, dvs. af evnen til at tænke kritisk, abstrakt og logisk og til at vælge og træffe beslutninger baseret på fornuften i stedet for blindt at lade sig lede af sine instinkter. Ligeledes gør mange filosoffer gældende, at det menneskelige individ er karakteriseret ved at være bevidst om sig selv og ved at være i stand til at kommunikere. Sådanne egenskaber kan man ikke umiddelbart tilskrive det menneskelige fosteranlæg. Man taler om, at disse filosofiske skolers opfattelse af mennesket er dualistisk.

⁴ Med hensyn til bl.a. den benyttede terminologi henvises til artiklen *Stamceller for begyndere*, som tidligere er præsenteret på catholica.dk

Der kan i denne forbindelse være tale om to forskellige former af dualisme, dels en ontologisk eller metafysisk, hvis tilhængere hævder, at man må skelne mellem ”personen” og personens ”legeme”, og dels en moralsk dualisme, der gør gældende, at ”personen” og ”personens legeme” godt nok kan siges at udgøre en enhed, men hvis denne enhed skal tildeles den fulde værdighed og respekt, som tilkommer det menneskelige individ, må den nødvendigvis være i besiddelse af og være i stand til at gøre brug af bestemte egenskaber.

Metafysisk dualisme kender vi fra Platon, for hvem ”personen” er knyttet til sjælen, idet han betragter legemet som sjælens fængsel; Platon hævder tillige, at sjælen eksisterer forud for dens forening med legemet, og at døden er ensbetydende med sjælens frigørelse fra legemets fængsel. Descartes taler om en stofflig og om en immateriel substans, samt om at det er den immaterielle substans, der karakteriserer personen som individ (Cogito ergo sum!). For Locke er personen karakteriseret ved at være i besiddelse af en bevidsthed og ved at være bevidst om sig selv; disse egenskaber, hævder han, må være aktivt og umiddelbart tilstede, for at man kan tale om en person; for Locke eksisterer en sådan enhed helt adskilt fra og uafhængig af legemet. Filosofiske materialister hævder en dualisme bestående af sjæl og legeme, hvor sjæl og hjerne er ét og det samme. De såkaldte konstitutionister (eksempelvis Lynne Rudder Baker⁵) hævder, at den menneskelige person godt nok konstitueres ved - men ikke er identisk med - det levende menneskelige legeme. Lynne R. Baker skelner skarpt mellem det menneskelige legeme, som er en biologisk enhed, og personen, som i alt væsentligt er en psykologisk/moralsk enhed; og kun under visse, passende omstændigheder kan man sige, at dette legeme udgør en person.

I Robert P. George og Christopher Tollefsens bog præsenteres en række argumenter, der skal demonstrere det uholdbare i den metafysiske dualisme. Forfatterne fokuserer dels på, at den menneskelige person på en og samme tid kan være involveret i aktiviteter, som er både af legemlig og af ikke-legemlig natur; eksempelvis er det en og samme person, som ser (og måske hører, rører, lugter) en hund, og som på samme tid véd, hvad det er for et dyr, han/hun ser på, og véd, at dette dyr (i modsætning til eksempelvis en orm) er et dyr, som kan bide. Alle de nævnte aktiviteter forstås af én og samme person, ikke af den ene eller den anden legemlige eller ikke-legemlige enhed, sådan som en dualist vil hævde. George og Tollefsen påviser ligeledes det uholdbare i at fastholde den dualistiske opfattelses kriterium: at en person må være i besiddelse af en bestemt egenskab (eksempelvis bevidsthed, bevidsthed om sig selv, etc.) for at man kan sige, at der er tale om en person, idet fortællerne for denne opfattelse ikke er opmærksomme på, at mennesker på fosterstadiet eller mennesker, som på et senere tidspunkt i deres tilværelse af én eller anden grund er forhindrede i at gøre brug af de pågældende egenskaber, ikke desto mindre er i besiddelse af disse egenskaber, men at disse blot skal udvikles.

⁵ se: Lynne Rudder Baker, *Saving Belief: A Critique of Physikalism*, Princeton University Press, 1995 og af samme forfatter: *Persons and Bodies: A Constitution View*, University of Cambridge, 2000

I deres omtale af **moralfilosofiske principper** beskæftiger forfatterne sig bl.a. med de såkaldte utilitarister, der forfægter det synspunkt, at en handling er god, hvis den forøger summen af velfærd; endvidere nævnes konsekvenstilhængerne, som hævder, at det er de konsekvenser, en given handling har, der er afgørende for handlingens moralske værdi. Ingen af disse teorier anerkender de såkaldt ukrænkelige menneskerettigheder, som retten til liv og retten til legemlig integritet, ligesom de heller ikke tager stilling til hvem, der skal vurdere, hvad der er ultimativt godt; det, som er godt for en person, vil ikke nødvendigvis være godt også for en anden.

De to forfattere til bogen *Embryo: A Defense of human Life* er af den opfattelse, at Kants deontologiske etik - i hvilken han fremførte den idé, at den menneskelige person aldrig bør behandles udelukkende som et middel, men altid som et mål i sig selv – udgør et godt udgangspunkt for en teori, de fremfører med udgangspunkt i naturloven. Ifølge denne af dem opstillede teori bør bestræbelser på at imødekomme den enkelte persons velbefindende og tilfredshed også udgøre grundlaget for samfundets moral. ”I bestræbelserne på at gøre det gode og undgå det onde må man altid have vilje til at den største grad af menneskeligt velbefindende”, skriver de. En sådan moral vil definitivt udelukke muligheden for at destruere det gode, som menneskelivet er, for nogen menneskelig person; sagt med andre ord er det deres opfattelse, at selv om det mål, man søger at opnå, udgør et gode, kan de midler, man benytter, meget vel være onde.

Moralfilosofiske dualister gør gældende, at alle mennesker – inklusive mennesker på det tidligste stadi af deres udvikling – tilhører arten Homo Sapiens, men ikke alle har menneskelig værdighed, ret til livet og til at benævnes ”personer”. Alle mennesker kommer til verden som ”ikke-personer”; nogle bliver aldrig ”personer”, ligesom andre ophører med at være ”personer” længe før deres legemer dør. En gruppe af disse filosoffer er af den opfattelse, at det at være en ”person” er et resultat af en udvikling af visse egenskaber og evner. Denne tanke fremføres med henblik på opretholdelsen af den opfattelse, at fosteranlæg ikke bør betragtes som ”personer” og derfor ikke bør tildeles nogle menneskerettigheder; dette imødegår forfatterne ved at gøre opmærksom på, at mennesker er i besiddelse af egenskaber og evner i mange forskellige grader; endvidere mener de, at dersom dette udviklingsprincip skulle gøres gældende, så ville man kunne tale om, at de pågældende egenskaber og evner havde en endnu større værdi end ”personerne” selv. En anden gruppe af disse filosoffer hævder, at det at være en ”person” ikke skyldes udvikling, men den omstændighed at visse egenskaber og evner bliver tillagt den enkelte af andre mennesker. De mener, at sandheden og værdien af bestemte egenskaber og evner er noget vi fastlægger, ikke noget som videnskaben som sådan bestemmer; egenskaber og evner kan kun tildeles værdi, ved at vi vælger at give dem det. Med andre ord hævder de, at der ikke er tale om nogen absolut sandhed eller nogen absolut værdi. Som forfatterne Robert P. George og Christopher Tollefsen fremfører, er der her tale om, at man vælger at lade sig styre af rene tilfældigheder, når det drejer sig om at afgøre hvilke mennesker, man

kan kalde ”personer”, og hvilke mennesker man dermed skylder fuld moralsk respekt. Den opfattelse, at menneskelige fosteranlæg og fostre ikke kan tildeles menneskerettigheder, fremføres af andre filosoffer med den begrundelse, at for det første tilstedeværelsen af en hjerne, for det andet den omstændighed at der ikke sørges over, at et foster går til grunde, og endelig for det tredje den omstændighed, at en stor del fostre ”går til spilde” på de tidlige stadier i en graviditet, må føre til den opfattelse, at man ikke kan karakterisere fostre som værende ”personer”. Hertil siger forfatterne George og Tollefsen, at selvom fosteranlæg i deres tidligste udviklingsfase ikke har nogen hjerne, er de imidlertid i besiddelse af kapaciteten til at udvikle en sådan; og når der ikke sørges, over at et fosteranlæg eller foster går til grunde, skyldes det ikke fosteranlægget / fostret som sådan, men derimod de tilknyttede menneskers tanker og meninger; og endelig at fosteranlæg / fostre ”går til spilde” skyldes ofte kromosomfejl, som kan være af en sådan art, at der i virkeligheden slet ikke er dannet noget egentligt foster.

Sammenfatning

Baseret på videnskabelige og filosofiske argumenter sammenfatter de to forfattere deres opfattelse af, hvorledes stamcelleforskerne og vi andre bør forholde os til det dilemma, som den nyere forskning har påført os. Det er deres opfattelse, at 1) også menneskelige fosteranlæg/fostre tilhører arten *Homo Sapiens*, 2) at alle menneskelige væsner er at betragte som ”personer”, 3) og at disse - eftersom de er personer – også bør omfattes af de absolutte menneskerettigheder, heriblandt retten til ikke med vilje at blive dræbt.

Men er der nu slet ingen vej ud for stamcelleforskerne? Rent teoretisk består der faktisk den mulighed, at man teoretisk set – ved at tage udgangspunkt i stamceller, som er ”indhøstet” på anden vis end den, vi her har beskæftiget os med – har mulighed for at opnå tilsvarende resultater ved at bruge enten de såkaldte voksenstamceller eller de inducerede stamceller⁶. - Hvorfor så være så optaget af embryonale stamceller? Hertil er at svare, dels at voksenstamceller, der nemt kan derivatives fra navlesnorsblod, ikke er pluripotente i samme grad som de embryonale stamceller, og dels at det først de allerseneste år er lykkedes at generere de såkaldt inducerede stamceller; der forestår med andre ord yderligere forskning, førend stamceller tilhørende de to sidstnævnte grupper vil kunne bringe forskningen ud over det aktuelle dilemma.

⁶ jvf. artiklen *Stamceller – for begyndere* af E. Christan Brugger på catholica.dk og af samme forfatter: *More on Embryonic Stem Cells*, Culture of Life Foundation, 9. April 2009